

TISKOVÁ ZPRÁVA

Společné století v MZM připomíná moravsko-slovenské vztahy, lidovou kulturu i srpen 1968

Výstavy:

- **Jak se poznávali: moravsko-slovenské vztahy v letech 1848-1919**
Kurátor: PhDr. Zdeněk Fišer
- **Tradiční lidová kultura - výkladní skříň státu - vděčný symbol národa**
Kurátorka: PhDr. Hana Dvořáková, Ph. D.
- **Srpen 1968 mezi dějinnými osmičkami“**
Kurátor: Mgr. Demeter Malaťák

Katalog:

- **Společné století**
Hlavní redaktor: PhDr. Zdeněk Drahoš

Místo konání: Dietrichsteinský palác, Zelný trh 8, Brno

Termín konání: 19. 10. 2018 – 30. 6. 2019

Vernisáž: 18. 10. 2018 v 17. 00

Tři výstavní projekty připravili Etnografický ústav a Historické oddělení Historického muzea MZM a oddělení ODKAZ Uměnovědného muzea MZM při příležitosti 100. výročí vzniku československého státu do prostor Dietrichsteinského paláce na brněnském Zelném trhu. Výstava Historického oddělení představuje moravsko-slovenské vztahy na pozadí cesty k formování samostatného státu. Etnografický ústav přibližuje tradiční kulturu v roli politického symbolu. Oddělení ODKAZ připomíná další "osmičkové" výročí – rok 1968 s invazí vojsk Varšavské smlouvy do Československa.

Trojice výstav s řadou unikátních exponátů a dokumentů vznikla v rámci mezivládního projektu České a Slovenské republiky Společné století. Potrvají do konce června 2019. Doplní je zajímavý program v podobě workshopů, promítání filmů, přednášek a komentovaných prohlídek.

Jak se poznávali: moravsko-slovenské vztahy v letech 1848-1919

Výstava představuje moravsko-slovenské vztahy na pozadí cesty k formování samostatného státu. Sleduje historické a kulturní vazby Moravy a Slovenska od počátků společných kořenů v období Velké Moravy, následný odlišný státoprávní vývoj, průlniky politické, válečné, náboženské, pracovní a

kulturní migrace obyvatel. Důraz je položen na období 2. poloviny 19. století a počátek 20. století, kdy vzájemné vazby zesílily a směřovaly k národnostnímu sblížení a posléze k vytvoření společného státu.

Reflektovány jsou události revolučních let 1848/1849, kdy z Moravy směřovaly výpravy slovenských dobrovolníků na Slovensko proti Maďarům, vazby předních slovenských osobností na český prostor, a naopak českých na Slovensko, dále zesilující proud slovenské mládeže na Moravu za účelem získání vzdělání po zrušení slovenských gymnázií. Mapováno je působení významných slovenských osobností na Moravě a naopak českých na Slovensku a vůbec pohyb a výměna lidí, věcí a idejí, ke kterým ve stále větší míře docházelo na přelomu 19. a 20. století, ať už máme na mysli působení osobností v oblasti kultury, umění, literatury a hudby.

Tento pohyb pak měl rozměr i politický, stejně jako ekonomický, nebo uplatnění českého kapitálu na Slovensku. To vše se odehrávalo v odlišném procesu utváření národní identity českého a slovenského národa, který ovšem posléze vyzněl v ideách a tendencích k založení společného státu - Československé republiky. Jsou připomenuty zejména zahraniční akce čs. odboje, vyhlášení společného státu, proces postupného obsazování a připojování Slovenska za účasti čs. dobrovolníků a armády.

Tradiční lidová kultura - výkladní skříň státu - vděčný symbol národa

Výstava zachycuje projekci tradiční kultury do života společnosti po roce 1918, kdy jsou její projevy použity jako symboly politické reprezentace (například svéráz, "kult" T. G. Masaryka, propagační grafika padesátá až sedmdesátá léta 20. století). Evropská etnologie věnuje velkou pozornost problematice konstrukce národních mýtů, národních symbolů. Některé projevy tradiční lidové kultury s důrazem na oděv či architekturu byly díky jasnému poselství, které je v nich obsaženo, na ně dokonce povýšeny.

Pro člověka zvenčí mělo venkovské prostředí vždy určité kouzlo. Dokladem je období baroka a rokoka, které čerpalo z jeho atraktivní vizuální přitažlivosti, například při tvorbě kostýmů pro plesy šlechty či pozdější výpravné karusely. Venkované oděni do slavnostních krojů byli atrakcí holdovacích průvodů u příležitosti korunovací a tvořili jejich nepřehlédnutelnou součást (například Ferdinanda V. v roce 1836). Romantický přístup k projevům tradiční lidové kultury převládal až do konce 18. století a kroj byl při festivitech šlechty prezentován v jedné řadě s orientálními kostýmy v podobě zdobného exotika.

V 19. století dochází ve vnímání atributů tradiční kultury k posunu: V období formování národních států v 19. století nabyla tradiční lidová kultura další – politický rozměr, neboť emancipující se česká společnost povýšila některé prvky do roviny národních symbolů. Předpoklad jasné srozumitelnosti opět plnil především lidový oděv. V roli rozlišujícího identifikačního elementu byl použit na Světových výstavách, kde státy představovaly svou kulturní a technickou vyspělost. Názorný příklad poskytla Světová výstava v Paříži v roce 1867, kde různorodost zúčastněných zemí byla demonstrována pomocí figurín v krojích. Zjevná odlišnost, patrná na první pohled, předurčila tyto projevy do role oficiálního národního reprezentanta nejen v 19. století, ale trvá s přesahem do dnešních dnů.

Venkovské prostředí jižní Moravy poskytlo jedinečný materiál. Pro městskou intelektuální společnost v závěru 19. století byly rozmanité projevy tradiční lidové kultury barvitým exotikem, které přitahovalo pozornost jak zanícených vlastenců a národopisců, tak utvářejícího se „turistického průmyslu“. Rostoucí oblibu zájezdů Klubu turistů (např. na pouť k blatnickému sv. Antoníčkovi) doprovázela široká nabídka barvotiskových pohlednic se žánrovými folklórními výjevy, stejně jako široká škála upomínkových předmětů, jejichž dekor parafrázoval tradiční ornament. V dobách zápasů o svou existenci se česká společnost pomocí projevů tradiční kultury vymezovala oproti německému okolí. V následujícím období formování národních států si tyto podržely roli uznávaného národního symbolu s převahou funkce reprezentační. V padesátých až šedesátých letech 20. století, kdy lze

sledovat přímý dopad kulturní politiky státu do revitalizace folklóru, se projevy kultury „lidu“ staly součástí tematického zásobníku oficiálního umění.

Stejně jako v ostatní Evropě, stala se i v našich zemích tradiční lidová kultura zdrojem pro tvorbu kulturních stereotypů, což vedlo k zafixování určitého romantizujícího obrazu, s jehož dědictvím se střetáváme dodnes. Ostatně pár v kroji vítající významné státní návštěvy patří do portfolia národní reprezentace i v současnosti.

Srpen 1968 mezi dějinnými osmičkami

Výstava vzešlá ze spolupráce Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ) s Historickým oddělením prezentuje historický materiál (především tiskoviny a fotografie) ve vazbě na srpen 1968 i na další osudové okamžiky moderní československé historie.

Ústředním bodem výstavy je připomenutí padesátého výročí srpnové okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy a rovněž historických důsledků této události. Rok 1968 byl nejsvobodnějším a zároveň nejtragičtějším rokem komunistické éry v naší zemi. Nadějně i dramatické události zásadně poznamenaly životy celé generace pamětníků. Hlavní linii tvoří autentické fotografie z okupovaného Brna. Doplňují je dobové tiskoviny a amatérské filmové záběry z 21. srpna 1968, které v Brně natočil profesor Clemens Cording z Řezna.

Na výstavě jsou též prezentovány exponáty dokládající protirežimní publikační aktivitu po roce 1968 na domácí půdě i v exilu. Do popředí klade především vyspělou počítačovou techniku, která byla v druhé polovině osmdesátých let dopravována do ČSSR tajně ze zahraničí. Právě v této době ji Bronislava a Jiří Müllerovi začali používat pro potřeby své Edice Prameny. Kromě počítače Amstrad, který vlastnili Müllerovi, byl využíván i typ CAF Turbo College, jenž je na výstavě prezentován společně s tiskárnou Star. Oba exponáty byly zapůjčeny katolickým duchovním a signatářem Charty 77 Františkem Korbélou. Zajímavostí jsou šifrované diskety, prostřednictvím kterých mohli představitelé moravského disentu komunikovat se zahraničím, především s oxfordskou Nadací Jana Husa. Kufříkový psací stroj značky Chevron pochází z domácnosti manželů Šabatových. Marcela Šabatová na něm přepisovala texty svého tchána, významného představitele brněnského disentu Jaroslava Šabaty. Jeho syn Jan Šabata na něm psával články do samizdatových Lidových novin.

K dalším významným exponátům patří časopis Sociologický obzor, jenž dodnes představuje jediný samizdatový sociologický časopis v naší kulturní historii, a petice Augustina Navrátila *Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů*, kterou roku 1988 podpořil kardinál František Tomášek a podepsalo ji přes 600 tisíc signatářů. Výmluvným symbolem života v nuceném exilu je lodní kufr historika Jana Tesaře, vyhoštěného v roce 1980. Jeho časopis Dialogy, vycházející nejprve v Brně a v Praze (ve spolupráci s Rudolfem Battěkem) a posléze v Paříži, se vymyká typické exilové publicistické produkci.

Srpen 1968 je ovšem jen jednou z řady zlomových událostí moderní československé historie. V textech, fotografiích a kopiích archivních dokumentů jsou proto připomenuty i důležité události dalších „osmičkových“ roků dvacátého století. Návštěvníci tak získají informace například o ustavení Zemského národního výboru v Brně v roce 1918 nebo o velkých výstavních projektech Výstava soudobé kultury v Československu a Světová výstava EXPO 58. První se konal v novém areálu výstaviště v Brně-Pisárkách roku 1928, druhý v Bruselu přesně o třicet let později. Roky 1938 a 1948 přibližují návštěvníkům zlomové okamžiky v dějinách Československa – začátek druhé světové války a únorový komunistický převrat.

Vzhledem k zaměření oddělení jde především o materiály dokumentující protestní aktivity vůči oficiálnímu politickému režimu, které navazují na Chartu 77. Patří mezi ně například samizdatové periodikum Informace o Chartě (Infoch), které začal vydávat v roce 1978 Petr Uhl společně s dalšími spolupracovníky, nebo činnost Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, který vznikl z podnětu historika Jana Tesaře. Do stejného roku spadá i založení Nadace Charty 77 ve Stockholmu, u jejíhož

zrodu stál jaderný fyzik František Janouch. K roku 1988 se váže zmiňovaná petice *Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů* či rozkvět vydávání samizdatových periodik (Host, samizdatové Lidové noviny či Bratislavské listy).

Publikace Společné století

Moravské zemské muzeum vedle představených tří výstavních projektů připravilo k letošnímu jubileu i vydání reprezentativního katalogu Společné století, který přináší jednak původní historické eseje o zrodu republiky ve všech zemích sdružených po první světové válce do Československa: tedy Čech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi, a jednak přibližuje i všechny letošní výstavy v Praze, Brně, Bratislavě a Opavě, včetně zdravic obou ministrů kultury a výběrového katalogu exponátů.

Nad výstavami převzali záštitu prezident České republiky Miloš Zeman, hejtman Jihomoravského kraje JUDr. Bohumil Šimek, primátor Brna Ing. Petr Vokřál, předseda Ústavního soudu JUDr. Pavel Rychetský, předseda Nejvyššího soudu prof. Pavel Šámal, předseda Nejvyššího správního soudu JUDr. Josef Baxa a předseda Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže Ing. Petr Rafaj.

Kontakty:

PR servis MZM:

Barbora Javorová: tel.: +420 533 435 273, +420 602 812 682, [e-mail: bjavorova@mzm.cz](mailto:bjavorova@mzm.cz)

PhDr. Zdeněk Drahoš: zdrahos@mzm.cz

PhDr. Hana Dvořáková: hdvorakova@mzm.cz

PhDr. Zdeněk Fišer: zfiser@mzm.cz

Mgr. Demeter Malaták, M.A.: dmalatak@mzm.cz

